

LEKCJA WYCHOWAWCZA

Projekt lekcji wychowawczej dla uczniów klas 7–8 szkół podstawowych oraz uczniów szkół ponadpodstawowych (liceów, techników, szkół branżowych), przygotowany przez Fundację Edukacji Prawnej IUSTITIA w ramach realizacji zadania:

„100 lekcji w sądzie” w programie Ministra Edukacji Narodowej
pod nazwą „Młodzi obywatele” na 2025 r. [UMOWA Nr MEN/2025/DK/810]

Projekt lekcji obejmuje zagadnienia dotyczące odpowiedzialności prawnej nieletnich, zasad funkcjonowania sądu rodzinnego, dostępnych środków wychowawczych, poprawczych i leczniczych oraz konsekwencji prawnych, jakie mogą ponieść młodzi ludzie.

Lekcja ta stanowi wzorcowy materiał dydaktyczny, w szczególności dla sędziów, którzy na co dzień nie zajmują się problematyką karną, dotyczy odpowiedzialności nieletnich i młodych dorosłych.

Niniejsza instrukcja ma charakter pomocniczy. Sędzia prowadzący zajęcia może wykorzystać tylko jej fragmenty w zależności od dostępnego czasu, zainteresowań uczestników czy innych czynników.

Materiał do lekcji składa się z :

- prezentacji pdf,
- instrukcji przeprowadzenia lekcji.

Lekcję może uatrakcyjnić możliwość przymierzenia przez uczniów togi sędziowskiej i łańcucha oraz zajęcie miejsc za stołem sędziowskim.

Powodzenia
Katarzyna Orłowska-Mikołajczak
Prezeska Fundacji Edukacji Prawnej Iustitia

PRZEBIEG LEKCJI

[SLAJD 1]

Prawo to nic innego jak zbiór zasad, które ustaliliśmy jako społeczeństwo, aby móc żyć obok siebie w sposób bezpieczny i przewidywalny. Od najmłodszych lat uczymy się, jak należy się zachowywać – najpierw w domu, później w szkole, a w końcu w całym państwie.

Dlatego tak istotne jest, aby zawsze przestrzegać reguł. Łamanie prawa, nawet w drobnych sprawach, niesie ze sobą poważne konsekwencje. Nie dotyczy to wyłącznie osoby, która dopuściła się naruszenia, ale również jej rodziny, przyjaciół i szerzej – całego społeczeństwa.

Pamiętajmy, że każdy – niezależnie od wieku – ponosi odpowiedzialność prawną. Oznacza to, że także osoby niepełnoletnie odpowiadają przed sądem, choć w innym trybie niż dorośli.

Konsekwencje nieprzestrzegania prawa mogą towarzyszyć człowiekowi przez wiele lat i realnie wpływać na jego przyszłość – na naukę, pracę czy relacje społeczne. Dlatego kluczowe jest zrozumienie, że prawo nie jest przeszkodą, lecz ochroną.

[SLAJD 2]

Za chwilę uporządkujemy progi wiekowe i to, **kto, za co i przed jakim sądem** odpowiada.

10–13 lat – mówimy o **demoralizacji**. Sprawy trafiają do **Sądu Rodzinnego i Nieletnich**. Sąd nie „karze”, tylko dobiera **środki wychowawcze lub lecznicze**, żeby zatrzymać złe zachowania i zapobiec kolejnym.

- **13–17 lat** – za popełnione **czyny karalne** również odpowiadamy przed **Sądem Rodzinnym i Nieletnich**. Do **18. roku życia** nadal można odpowiadać za **demoralizację**. Tu wachlarz środków jest szerszy: od upomnienia i nadzoru, przez obowiązek naprawienia szkody, aż po placówki czy – w skrajnych wypadkach – środek poprawczy.
- **17–21 lat** – to status **młodocianego**. Odpowiedzialność jest już **karna** – sprawy toczą się w **sądzie karnym** jak u dorosłych, ale z założenia **łagodniej** przy wymiarze kary, bo celem pozostaje **wychowanie i powrót do zgodnego z prawem życia**.

Warto zapamiętać jeszcze jedną rzecz: **do 21. roku życia** ktoś może być **wciąż traktowany jako „nieletni” w zakresie wykonywania środków**, jeżeli zostały one **orzeczone wcześniej** – to znaczy, że środek wychowawczy/leczniczy/poprawczy może trwać po ukończeniu 18 lat.

Krótko: inny wiek = inny **tryb i zestaw konsekwencji**, ale **odpowiedzialność jest zawsze**. Zmienia się narzędzie, nie sens.

[SLAJD 3]

Są sytuacje, w których młody człowiek może odpowiadać **tak jak dorosły** – i to już od bardzo wczesnego wieku.

- **Od 14 lat** – jeśli ktoś dopuści się **zabójstwa kwalifikowanego**, czyli szczególnie brutalnego i ciężkiego przestępstwa, może zostać sądzony jak osoba pełnoletnia.
- **Od 15 lat** – katalog się rozszerza. W grę wchodzi najcięższe czyny: **zabójstwo, ciężki uszczerbek na zdrowiu, zgwałcenie, wymuszenie czynności seksualnej, rozbój**. W takich przypadkach sąd może zdecydować, że piętnastolatek odpowiada w pełni jak dorosły sprawca.
- **Od 17 lat** – zaczyna się **pełna odpowiedzialność karna** za wszystkie przestępstwa i wykroczenia. To oznacza nie tylko możliwość skazania, ale również stosowania środków zapobiegawczych takich jak **areszt tymczasowy już na etapie postępowania przygotowawczego**.

Pamiętajmy: te przepisy istnieją, bo ustawodawca uznał, że w przypadku wyjątkowo poważnych czynów samo sądownictwo rodzinne i środki wychowawcze nie wystarczą. **Granica wieku nie jest więc równoznaczna z bezkarnością.**

[SLAJD 4]

Zanim przejdziemy dalej, zatrzymajmy się przy trzech podstawowych pojęciach.

- **Czyn zabroniony** – to każde zachowanie, którego prawo zakazuje i za które przewidziana jest kara. Taki katalog znajdziemy w kodeksie karnym. To pojęcie najszersze – taki „parasol”, pod którym mieszczą się zarówno przestępstwa, jak i wykroczenia.
- **Przestępstwo** – to czyn zabroniony, ale obciążony dodatkowymi elementami: musi być **zawiniony oraz szkodliwy społecznie** i to w stopniu większym niż znikomy.
- **Wykroczenie** – to też czyn zabroniony, ale lżejszej wagi. Najczęściej zagrożony jest **karą grzywny** albo **ograniczenia wolności**, rzadziej **aresztu**. Przykład: przejście na czerwonym świetle czy drobna kradzież sklepową o niskiej wartości.

Zapamiętajcie: **wszystkie przestępstwa i wykroczenia są czynami zabronionymi, ale nie każdy czyn zabroniony jest przestępstwem**. To hierarchia powagi czynów i konsekwencji.

[SLAJD 5]

Prawo posługuje się pojęciem **demoralizacji**, żeby opisać sytuację, gdy młody człowiek w widoczny sposób łamie zasady i normy społeczne. Nie chodzi tu jeszcze o przestępstwo, ale o zachowania, które pokazują, że coś jest nie tak i trzeba zareagować.

Przykładów jest wiele:

- notoryczne opuszczanie szkoły i brak nauki,
- sięganie po alkohol czy narkotyki,
- uporczywe łamanie regulaminu w szkole,

- nieprzestrzeganie zasad ustalonych w domu, np. niewracanie na noc do domu,
- przedwczesne podejmowanie życia seksualnego,
- utrzymywanie bliskich kontaktów z osobami, które same łamią prawo.

Sąd rodzinny traktuje takie zachowania jako sygnał ostrzegawczy. Celem nie jest ukaranie, ale zatrzymanie procesu demoralizacji i skierowanie młodej osoby z powrotem na właściwą drogę – przez środki wychowawcze, nadzór kuratora czy terapię.

Warto zapamiętać: **demoralizacja to pierwszy sygnał, że interwencja jest konieczna, zanim pojawią się poważniejsze konsekwencje prawne.**

[SLAJD 6]

Sąd rodzinny to miejsce, które działa inaczej niż sąd karny dla dorosłych. Jego głównym celem jest **dobro dziecka** – czyli nie kara, ale pomoc w zatrzymaniu procesu demoralizacji i próba powrotu na właściwą drogę.

Dlatego sąd rodzinny nie wymierza kar w sensie więzienia czy grzywny. Zamiast tego ma do dyspozycji różne **środki**:

- **wychowawcze**, np. nadzór kuratora, obowiązek naprawienia szkody, przeprosiny,
- **lecnicze**, np. skierowanie na terapię czy do specjalistycznego ośrodka,
- **poprawcze**, czyli umieszczenie w zakładzie poprawczym w najpoważniejszych przypadkach.

Przed sądem rodzinnym młody człowiek może odpowiadać zarówno za **demoralizację**, jak i za **czyny zabronione**. Ważne, żeby zapamiętać: to nie jest sąd, który ma „ukarać”, ale taki, który ma **zatrzymać złe schematy** i dać szansę na zmianę.

[SLAJD 7]

Warto zapamiętać, że sąd rodzinny nie posługuje się „karami” w rozumieniu prawa karnego. Zamiast tego stosuje **środki wychowawcze**, czyli rozwiązania, które mają pomóc młodemu człowiekowi zmienić swoje zachowanie i uniknąć kolejnych problemów.

Może to być na przykład:

- **Upomnienie** – proste, ale ważne ostrzeżenie ze strony sądu.
- **Skierowanie do ośrodka kuratorskiego lub organizacji społecznej** – aby pracować nad sobą pod opieką specjalistów.
- **Zobowiązanie do określonego postępowania** – np. naprawienie szkody, przeproszenie pokrzywdzonego, prace na rzecz społeczności, podjęcie nauki albo pracy.
- **Zakazy i przepadki** – np. zakaz prowadzenia pojazdów czy odebranie przedmiotów, które były użyte do czynu zabronionego.
- **Nadzór** – może być sprawowany przez rodziców, opiekuna, kuratora, a nawet przez organizację społeczną czy osobę godną zaufania.
- **Umieszczenie w placówce** – np. w rodzinie zastępczej zawodowej, młodzieżowym ośrodku wychowawczym czy okręgowym ośrodku wychowawczym.

Każdy z tych środków ma jeden wspólny cel: **resocjalizację i zapobieganie dalszej demoralizacji**, a nie karanie dla samej kary.

[SLAJD 8]

Oprócz środków wychowawczych sąd rodzinny może zastosować także **środek leczniczy** lub **środek poprawczy**.

Środek leczniczy stosuje się wtedy, gdy problemem nie jest tylko zachowanie, ale również **zdrowie** – na przykład zaburzenia psychiczne albo uzależnienie od alkoholu czy narkotyków. W takim przypadku sąd może zdecydować o umieszczeniu nieletniego w odpowiednim zakładzie leczniczym, aby umożliwić terapię i powrót do normalnego funkcjonowania.

Środek poprawczy to rozwiązanie stosowane w sytuacjach najpoważniejszych. Wchodzi w grę wtedy, gdy stopień demoralizacji jest wysoki, gdy chodzi o poważne czyny karalne, albo gdy wcześniejsze środki wychowawcze okazały się nieskuteczne. Wtedy sąd może umieścić nieletniego w zakładzie poprawczym – miejscu, gdzie oprócz nauki i opieki prowadzi się intensywną pracę nad zmianą postawy i resocjalizacją.

Warto podkreślić: **środki te są ostatecznością** – sąd sięga po nie tylko wtedy, gdy łagodniejsze formy pomocy nie przyniosły efektu.

[SLAJD 9]

Postępowanie w sądzie rodzinnym przebiega w dwóch etapach.

Najpierw mamy **postępowanie rozpoznawcze**. Na tym etapie sędzia, często we współpracy z Policją, zbiera informacje o nieletnim i jego sytuacji. Sprawdza warunki wychowawcze w domu, stan zdrowia, sytuację szkolną i materialną. Kurator sądowy, na polecenie sędziego, sporządza tzw. **wywiad środowiskowy** – czyli opis tego, jak wygląda codzienne życie młodej osoby i jej rodziny. Celem jest pełny obraz, a nie tylko sam czyn, którego się dopuściła.

Następnie odbywa się **postępowanie sądowe**. W jego ramach sędzia przeprowadza **rozprawę**, wysłuchuje nieletniego, ocenia zebrane dowody i na końcu wydaje **orzeczenie**, czyli postanowienie sądu.

Warto podkreślić, że cały ten proces ma na celu dobranie takich środków, które będą najskuteczniejsze dla danego przypadku – nie tylko z punktu widzenia prawa, ale przede wszystkim z myślą o dalszym życiu i przyszłości młodego człowieka.

[SLAJD 10]

(tutaj możecie zobaczyć jak taki wyrok sądu wygląda)

[SLAJD 11]

W sądzie karnym, w odróżnieniu od sądu rodzinnego, stosuje się już **kary**. Ich rodzaj i surowość zależą od tego, czy mamy do czynienia z **przestępstwem**, czy z **wykroczeniem**.

Grzywna – może być określona kwotowo albo w tzw. stawkach dziennych. Stosuje się ją zarówno za przestępstwa, jak i za wykroczenia.

Ograniczenie wolności – polega na obowiązku wykonywania prac na cele społeczne albo na potrącaniu części wynagrodzenia. Również może być stosowane w przypadku przestępstw i wykroczeń.

Nagana – to najłagodniejsza kara, która występuje tylko przy wykroczeniach.

Dożywotnie pozbawienie wolności – to kara najcięższa, zarezerwowana wyłącznie dla najpoważniejszych przestępstw, takich jak zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem.

Warto zauważyć, że **system kar jest stopniowalny** – od nagany czy grzywny po kary izolacyjne. Dzięki temu sąd może dostosować reakcję do rodzaju czynu, okoliczności jego popełnienia i osoby sprawcy.

[SLAJD 12]

Oprócz samych kar sąd może orzekać także **dodatkowe środki**. Mają one trzy główne cele: ukarać sprawcę, naprawić szkodę i zapobiegać kolejnym naruszeniom.

Środki karne – to różnego rodzaju **zakazy**, np. prowadzenia pojazdów albo kontaktowania się z określonymi osobami. Dzięki nim ogranicza się możliwość ponownego popełnienia podobnego czynu.

Środki kompensacyjne – dotyczą naprawienia wyrządzonej szkody. Sąd może zobowiązać sprawcę do **zapłaty świadczenia pieniężnego**, wypłaty **zadośćuczynienia**, **nawiązki** albo bezpośredniego **naprawienia szkody**. Chodzi tu o wyrównanie strat pokrzywdzonego.

Środki probacyjne – polegają na nałożeniu na sprawcę określonych **obowiązków**. Może to być np. powstrzymanie się od nadużywania alkoholu, płacenie alimentów czy przeproszenie pokrzywdzonego. Ich celem jest wychowawcza kontrola nad sprawcą i danie mu szansy na poprawę bez konieczności stosowania surowszych kar.

Ważne, aby zapamiętać: te środki są elastyczne i pozwalają sądowi reagować nie tylko karą, ale też poprzez **naprawienie skutków czynu i zapobieganie kolejnym błędom**.

[SLAJD 13]

W sądzie karnym sprawy prowadzone są według jasno określonych zasad.

Oskarżycielem jest zwykle **prokurator** – w przypadku przestępstw – albo **policjant**, gdy chodzi o wykroczenia. To oni kierują sprawę do sądu: prokurator wnosi **akt oskarżenia**, a policjant **wniosek o ukaranie**.

To właśnie **oskarżyciel** ma obowiązek przedstawić dowody winy. Prawo wymaga, by te dowody były tak mocne, że **ponad wszelką wątpliwość** wskazują na sprawcę i jego odpowiedzialność.

- Po wniesieniu aktu oskarżenia albo wniosku o ukaranie odbywa się **postępowanie dowodowe przed sądem pierwszej instancji**. Oskarżony ma wtedy pełne prawo do obrony – może wyjaśniać swoje stanowisko, a także korzystać z pomocy obrońcy, czyli adwokata lub radcy prawnego.
- Gdy sąd przesłucha strony i świadków oraz oceni zgromadzone dowody, wydaje **wyrok**. Co ważne: winę i sprawstwo sąd może uznać tylko wtedy, gdy nie budzą one żadnych wątpliwości.
- Istnieje też możliwość tzw. **dobrowolnego poddania się karze**. Jeśli oskarżony przyzna się do winy i uzgodni z oskarżycielem wymiar kary, sąd może zatwierdzić takie rozwiązanie. Warto pamiętać, że przyznanie się do winy jest okolicznością **łagodzącą** i ma znaczenie przy wymiarze kary.

[SLAJD 14]

(tutaj możecie zobaczyć jak wygląda taki wyrok)

[SLAJD 15]

Przyjrzyjmy się teraz historii Ani. To przykład, który pozwoli nam przećwiczyć wiedzę w praktyce.

Ania dokonała **kradzieży telefonu** ze sklepu RTV. Telefon był wart 3 200 zł, a więc mówimy tu nie o drobnej kradzieży, ale o poważniejszym czynie. Została przyłapana przez ochronę i zatrzymana przez Policję.

W swoich zeznaniach powiedziała, że ma trudną sytuację rodzinną – rodzice są biedni, ojciec nadużywa alkoholu, nie interesują się jej wychowaniem. Sama Ania ma problemy w szkole, opuszcza lekcje, spotyka się z kolegami, którzy używają alkoholu i marihuany. To jej **pierwszy czyn zabroniony**, ale widać sygnały **demoralizacji**.

Ćwiczenie dla Was:

Zastanówcie się, jakie konsekwencje mogłaby ponieść Ania w zależności od swojego wieku:

- **Jeśli miała mniej niż 13 lat** – odpowiadałaby tylko za **demoralizację** przed sądem rodzinnym. Sąd mógłby zastosować wobec niej środki wychowawcze lub lecznicze.
- **Jeśli miała 13–17 lat** – odpowiadałaby za **czyn karalny – kradzież**. Trafiłaby przed sąd rodzinny, który mógłby orzec różne środki: od nadzoru kuratora, przez zobowiązanie do naprawienia szkody, aż po umieszczenie w placówce czy w zakładzie poprawczym.
- **Jeśli miała 17 lat lub więcej** – byłaby traktowana jak dorosły sprawca i odpowiadała przed sądem karnym. Mogłaby otrzymać grzywnę, karę ograniczenia wolności, a w skrajnych wypadkach – nawet karę pozbawienia wolności.

Pytanie do Was:

Który z tych wariantów – biorąc pod uwagę jej sytuację domową, szkolną i środowisko – byłby najskuteczniejszy, żeby pomóc Ani, a nie tylko ją ukarać?

[SLAJD 16]

(omówienie odpowiedzi)

[SLAJD 17]

(omówienie odpowiedzi)

[SLAJD 18]

(omówienie odpowiedzi)

[SLAJD 19]

Na sali sądowej każdy ma swoją określoną rolę i miejsce.

- W centrum znajduje się **sędzia** – to on prowadzi rozprawę i wydaje wyrok. Jest centralnym elementem sądu i symbolem wymiaru sprawiedliwości.
- Po jednej stronie mamy **oskarżyciela** – to może być prokurator, policjant albo oskarżyciel prywatny. Jego zadaniem jest przedstawienie sprawy sądowi i udowodnienie winy oskarżonego.
- Po drugiej stronie stoi **obrońca**, czyli adwokat lub radca prawny, który reprezentuje oskarżonego albo obwinionego i dba o to, by jego prawa były przestrzegane.
- Obok sędziego mogą zasiadać **ławnicy** – to zwykli obywatele wybrani do współudziału w wymierzaniu sprawiedliwości. Mają takie same prawa w orzekaniu jak sędzia zawodowy.
- Ważną rolę pełni także **protokolant** – zapisuje przebieg rozprawy, żeby wszystkie ustalenia były udokumentowane i można było do nich wrócić w razie potrzeby.

Zapamiętajcie: sala sądowa to nie przypadkowe ustawienie osób, ale przemyślana **struktura ról**, dzięki której proces jest rzetelny i przejrzysty.

[SLAJD 20]

Sąd rejonowy to najbliższy obywatelowi sąd – to właśnie tutaj trafia najwięcej spraw. W jego strukturze wyróżniamy kilka **wydziałów**, z których każdy zajmuje się inną dziedziną prawa:

- **Wydział cywilny** – rozpoznaje spory między osobami fizycznymi, czyli zwykłymi ludźmi, a także między osobami prawnymi, czyli np. firmami czy instytucjami. To tutaj trafiają sprawy o odszkodowania, umowy, spadki czy ochronę dóbr osobistych.
- **Wydział ksiąg wieczystych** – prowadzi rejestry nieruchomości. Dzięki temu możemy sprawdzić, kto jest właścicielem działki czy mieszkania, czy nieruchomość jest obciążona kredytem hipotecznym, albo czy nie ma sporów o własność.
- **Wydział karny** – zajmuje się sprawami dotyczącymi przestępstw i wykroczeń. To tutaj toczą się procesy osób oskarżonych np. o kradzież, rozbój czy jazdę pod wpływem alkoholu.
- **Wydział gospodarczy** – rozpatruje sprawy między przedsiębiorcami, np. dotyczące umów handlowych, niewywiązania się z kontraktów czy sporów o płatności.
- **Wydział rodzinny i nieletnich** – tu trafiają sprawy dotyczące rodziny, takie jak alimenty, opieka nad dziećmi, ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej, a także sprawy dotyczące demoralizacji czy czynów karalnych popełnianych przez nieletnich.
- **Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych** – rozstrzyga spory pomiędzy pracownikiem a pracodawcą oraz sprawy dotyczące ZUS.

Każdy wydział ma swoją wyspecjalizowaną kadrę, dzięki czemu sąd rejonowy może zajmować się bardzo szerokim zakresem spraw z życia codziennego.

[SLAJD 21]

Dodatkowe informacje z prawa karnego, które warto znać.

[SLAJD 22]

Kiedy mówimy o winie w prawie, mamy na myśli sytuację, w której ktoś **świadomie łamie zakaz**, mimo że mógł go przestrzegać. Wina oznacza więc odpowiedzialność za podjętą decyzję i konsekwencje swojego zachowania.

Wyróżniamy dwa podstawowe rodzaje winy:

Wina umyślna – to sytuacja, kiedy sprawca chce popełnić czyn zabroniony albo przewiduje, że może go popełnić i się na to godzi. Na przykład ktoś planuje złamać komuś rękę albo popycha go godząc się, że popchnięty upadając złamie sobie rękę.

Wina nieumyślna – występuje wtedy, gdy sprawca nie planuje popełnienia czynu zabronionego, ale do niego dochodzi, ponieważ nie zachował należytej ostrożności. Tutaj typowym przykładem jest spowodowanie wypadku drogowego – ktoś nie chciał nikogo skrzywdzić, ale jechał zbyt szybko albo nieuważnie i doprowadził do zdarzenia.

W praktyce oznacza to, że prawo ocenia nie tylko sam skutek, ale też **nastawienie sprawcy** – czy zrobił coś celowo, czy raczej przez lekkomyślność lub nieuwagę.

[SLAJD 23]

Prawo przewiduje sytuacje, w których ktoś co prawda dokonuje czynu zabronionego, ale nie ponosi za to winy. Mówimy wtedy o **okolicznościach wyłączających winę**.

Najważniejsze z nich to:

- **Obrona konieczna** – gdy ktoś broni siebie lub innych przed bezpośrednim bezprawnym atakiem.
- **Stan wyższej konieczności** – kiedy narusza się prawo, aby uchronić większe dobro, np. ratując czyjeś życie.
- **Usprawiedliwiony błąd** – gdy sprawca działał w przekonaniu, że jego czyn nie jest zabroniony, i miał ku temu podstawy.
- **Niepoczytalność sprawcy** – jeśli osoba z powodu zaburzeń psychicznych nie mogła rozpoznać znaczenia swojego czynu lub nad sobą panować.
- **Zgoda pokrzywdzonego** – w niektórych sprawach, np. w sporcie czy medycynie, zgoda poszkodowanego może wyłączyć winę.
- **Zwyczaj** – pewne działania mogą być akceptowane społecznie i prawnie, mimo że formalnie wyglądają jak naruszenie.
- **Ryzyko sportowe** – podczas uprawiania sportu przewiduje się możliwość urazu, ale nie traktuje się go jako przestępstwa.

Takie sytuacje pokazują, że prawo nie działa w oderwaniu od życia codziennego – bierze pod uwagę kontekst i okoliczności, w których doszło do czynu.

[SLAJD 24]

Nie każdy czyn zabroniony będzie automatycznie traktowany jako przestępstwo wymagające surowej kary. W prawie ważne jest pojęcie **społecznej szkodliwości czynu**.

Oznacza ono, że dane zachowanie narusza porządek prawny i wartości chronione przez prawo w takim stopniu, że trzeba zastosować sankcję karną. Innymi słowy – prawo ocenia, czy ten czyn naprawdę szkodzi społeczeństwu.

Na ocenę stopnia społecznej szkodliwości wpływają m.in.:

- **Rodzaj naruszonego dobra** – np. czy chodzi o zdrowie, życie, mienie czy porządek publiczny.
- **Rozmiar szkody** – czy jest to drobna szkoda, czy poważna strata.
- **Sposób popełnienia czynu** – czy sprawca działał brutalnie, z premedytacją, czy raczej lekkomyślnie.
- **Wina sprawcy** – czyli to, czy działał umyślnie, czy nieumyślnie.

Dzięki temu prawo potrafi odróżnić sytuacje błahe od tych, które naprawdę wymagają reakcji wymiaru sprawiedliwości.

[SLAJD 25]

Prawo nie działa na zasadzie „jedna kara dla wszystkich”. Sędzia, wymierzając karę, musi zawsze kierować się **konkretnymi zasadami**, które określone są w Kodeksie karnym i Kodeksie wykroczeń.

Pod uwagę brane są przede wszystkim:

- **Rodzaj winy** – czyli czy sprawca działał umyślnie czy nieumyślnie.
- **Stopień społecznej szkodliwości czynu** – jak bardzo dane zachowanie naruszyło prawo i zaszkodziło innym.
- **Okoliczności obciążające i łagodzące** – na przykład to, czy sprawca działał brutalnie, czy przeciwnie – współpracował i naprawił szkodę.
- **Cele kary w zakresie społecznego oddziaływania** – kara ma nie tylko dotyczyć sprawcy, ale też pokazać innym, że łamanie prawa spotyka się z konsekwencjami.
- **Cele zapobiegawcze wobec sprawcy** – czyli czy kara może sprawić, że dana osoba już nie wróci na drogę przestępstwa.

W ten sposób sąd stara się wymierzyć karę **sprawiedliwą i proporcjonalną** – taką, która odpowiada powadze czynu i jednocześnie daje szansę na poprawę sprawcy.

[SLAJD 26]

Grzywna to jedna z najczęściej stosowanych kar – polega na zapłaceniu określonej kwoty pieniędzy na rzecz państwa. Wysokość grzywny zależy od tego, czy mamy do czynienia z wykroczeniem, czy z przestępstwem.

Za wykroczenie – grzywna może wynosić od 20 zł do 5 000 zł. W szczególnych przypadkach, np. za wykroczenia drogowe, może sięgnąć nawet 30 000 zł.

Za przestępstwo – grzywna liczona jest w tzw. stawkach dziennych i może wynosić od 100 zł do 1 080 000 zł.

Najwyższa możliwa kara grzywny – w Polsce, w 2025 roku, maksymalna grzywna może sięgnąć nawet 45 milionów złotych.

Grzywna ma charakter zarówno kary, jak i przestrogi – jej wysokość jest ustalana tak, aby była odczuwalna dla sprawcy i jednocześnie działała wychowawczo oraz zapobiegawczo.

[SLAJD 27]

Kara ograniczenia wolności jest formą kary, która nie polega ani na więzieniu, ani na zapłaceniu grzywny. Ma przede wszystkim charakter **wychowawczy i społeczny**.

Na czym polega?

Skazany musi wykonywać **nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne** – od 20 do 40 godzin miesięcznie.

- Inną możliwością jest potrącenie części wynagrodzenia, od 10% do 25% miesięcznie i przekazanie tej kwoty na wskazany przez sąd cel społeczny.
- Osoba skazana **nie może bez zgody sądu zmienić miejsca stałego pobytu.**
- Ma również obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących tego, jak odbywa karę.

Jaki jest wymiar tej kary?

- **Za przestępstwo** – kara może trwać od 1 miesiąca do 2 lat.
- **Za wykroczenie** – zawsze wynosi 1 miesiąc.

To kara, która ma nie tylko ukarać, ale też dać szansę naprawienia szkody i **uczyć odpowiedzialności poprzez działanie na rzecz innych.**

[SLAJD 28]

Najsurowszą konsekwencją przewidzianą przez prawo jest **kara pozbawienia wolności.**

W polskim systemie prawnym wygląda to tak:

- **Kara pozbawienia wolności za przestępstwa** może trwać od **1 miesiąca do 30 lat.**
- **Kara dożywotniego pozbawienia wolności** – stosowana jest wobec najpoważniejszych przestępstw, takich jak zabójstwa ze szczególnym okrucieństwem.
- **Kara aresztu za wykroczenia** – trwa od **5 do 30 dni** i ma bardziej dyscyplinujący niż długotrwały charakter.

Obok kar więzienia mamy też tzw. **środki probacyjne**, które pozwalają sądowi łagodniej potraktować sprawcę, jeśli są ku temu podstawy. Należą do nich:

- **Warunkowe umorzenie postępowania** – sąd stwierdza winę, ale rezygnuje z wymierzenia kary, dając szansę na poprawę.
- **Warunkowe zawieszenie wykonania kary** – kara jest wymierzona, ale nie jest wykonywana, tylko sprawca ma wyznaczony określony czas próby.
- **Warunkowe przedterminowe zwolnienie** – skazany może opuścić więzienie wcześniej, jeśli odbył część kary i daje podstawy, by sądzić, że nie wróci na drogę przestępstwa.

Te rozwiązania pokazują, że celem prawa karnego nie jest tylko surowe karanie, ale też **danie szansy na resocjalizację i powrót do społeczeństwa.**

NOTATKI